

Третій моніторинговий звіт висвітлення теми ВПО в українських ЗМІ
(Автономна Республіка Крим, Херсонська, Миколаївська,
Одеська та Запорізька області)

Фінансується Європейським Союзом

ВИСВІТЛЕННЯ ТЕМИ ВПО В УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ (ПІВДЕНЬ УКРАЇНИ)

Червень 2016

Підготували
Асоціація «Спільний простір» (Україна)
та МЕМО98 (Словаччина)

Thomson Foundation
+44 20 3440 2440
46 Chancery Lane
London WC2A 1JE

thomsonfoundation.org

1. ВСТУП

Цей звіт є третім із низки моніторингових звітів, які буде оприлюднено в рамках проекту «Голос місцевих ЗМІ: професійні стандарти та етичні норми висвітлення конфліктів», що фінансується Європейським Союзом. Проект реалізується медіа-консорціумом, який очолює Фондація Томсон (Thompson Foundation). До консорціуму входять: Європейський центр журналістики (European Journalism Centre), Асоціація «Спільний простір», MEMO 98, а також Міжнародний інститут регіональної преси та інформації.

Упродовж 2015-2016 років буде оприлюднено загалом 24 моніторингові звіти щодо висвітлення тематики ВПО в місцевих українських ЗМІ: регіональні, порівняльні міжрегіональні, порівняльні за періодами моніторингу та підсумковий. Перший звіт висвітлює дані медіа-моніторингу за 1-23 жовтня 2015 р., а другий – з 15 по 28 лютого 2016 року¹.

Головна мета проекту – ослаблення потенційних джерел соціальної напруги, зокрема між внутрішньо переміщеними особами (ВПО) та громадами, які їх приймають, через збалансоване висвітлення подій у регіональних ЗМІ. Цього буде досягнуто завдяки підвищенню рівня неупередженості та якості контенту, а також через покращення співпраці між ЗМІ як в Україні, так і за її межами.

Проект передбачає розвиток спроможності своєчасно запобігати провокаціям з боку ЗМІ під час висвітлення подій, пов'язаних із конфліктом, за допомогою ретельного моніторингу та оцінки роботи регіональних ЗМІ, які є об'єктом моніторингу, включаючи висвітлення виборів. Асо-

ціація «Спільний простір» та MEMO98 спільно розробили методологію моніторингу представлення внутрішньо переміщених осіб у ЗМІ. Під час тренінгів, що відбулися у Києві Львові, Харкові, Дніпропетровську та Одесі, підготували 65 регіональних спеціалістів із медіа-моніторингу для якісного та кількісного аналізу представлення у регіональних ЗМІ згаданої тематики.

★ З 1 по 14 червня 2016 р., включно, команда спеціалістів із моніторингу провела третю хвилю медіа-дослідження щодо висвітлення тематики ВПО. До вибірки увійшло взагалом 203 ЗМІ, що підлягали моніторингу (50 телеканалів, 66 друкованих ЗМІ та 87 онлайн-ресурсів), із 24-х областей України, які було об'єднано у 4 регіони: Схід (Донецчина, Луганщина, Харківщина);

★ Північ-Центр (Сумщина, Чернігівщина, Житомирщина, Вінниччина, Дніпровщина, Кіровоградщина, Полтавщина, Черкащина);

★ Південь (Одещина, Херсонщина, Запоріжжя, Миколаївщина, АР Крим.

★ Захід (Волинь, Закарпаття, Івано-Франківщина, Львівщина, Рівненщина, Тернопільщина, Хмельниччина, Чернівецьщина).

Вибірка ЗМІ, що стали суб'єктами моніторингу в південних областях України, представляла 35 засобів масової інформації цього регіону (3 телеканали, 5 газет та 24 онлайн-медіа).

Порівняно з першим періодом моніторингу (жовтень 2015 р.) вибірка ЗМІ другого та третього періодів (лютий та червень 2016 р.) зазнала мінімальних змін, зумовлених тим, що низка ЗМІ перестала виходити, або тим, що тематика ВПО була повністю проігнорована². >>

¹ Усі попередні звіти можна завантажити тут: <http://regionalvoices.eu/uk/monitoring>

Звіти за перший моніторинговий період можна завантажити тут: http://www.prostir-monitor.org/reports/wave1_region_pdf.html

Регіональні звіти за другий моніторинговий період можна завантажити тут: http://www.prostir-monitor.org/reports/wave2_region_pdf.html

Підсумковий звіт за другий моніторинговий період можна завантажити тут: http://www.prostir-monitor.org/upload/reports/final-reports-wave-2/Summary_W2-ua.pdf

² Обидві зміни стосуються Херсонської області: газета «Херсонський вісник» було замінено на газету «Вгору»; а он-лайн медіа «Херсонские вести» було замінено на «Херсонские факты».

2. СТИСЛІ ВИСНОВКИ

★ ЗМІ українського Півдня, порівняно з попередніми періодами, висвітлювали тематику ВПО поверхово, переважно в контексті інших тем і проблем. Байдужість була значно помітна на телебаченні, наприклад, на Одещині, коли телеканали взагалі проігнорували тематику ВПО.

Загалом спостерігався брак аналітичних матеріалів та журналістських розслідувань. У той час, коли якісне висвітлення тематики відстежувалося рідко, було декілька таких медіа, як телеканал МАРТ та Державний телеканал Миколаївщини, що проілюстрували чимало прикладів людського підходу до звітності висвітлення тематики ВПО. Однак таких історій було дуже мало.

★ Особливістю ЗМІ південного регіону є активна діяльність медіа, які самі є переселенцями, тобто були змушені перенести свої офіси з окупованих територій. Водночас були деякі випадки, коли кримські медіа висвітлювали тематику переселенців, без уточнення, чи є вони ВПО (зокрема, коли йшлося про активістів та спортсменів спортсменів), що заплутувало аудиторію.

★ ЗМІ загалом використовували коректну мову та термінологію, розповідаючи про ВПО, уникали сенсаційності. Однак у Запорізькій та Одеській областях було зафіксовано декілька прикладів використання некоректної термінології, коли ВПО називали біженцями.

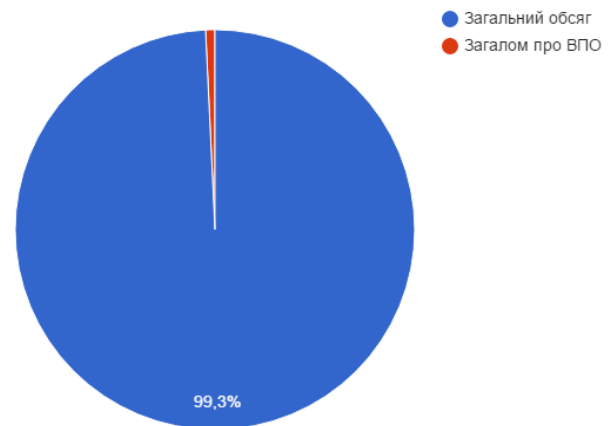
★ Матеріали ЗМІ були загалом, збалансованими. Тим не менше, було зафіксовано декілька прикладів однобічної подачі інформації про події, пов'язані з ВПО, Наприклад, на Миколаївщині журналісти представляли позицію місцевих органів влади, а точка зору ВПО не була взята до уваги.

★ Коментарі, які принижували ВПО, були рідкісними. Однак, під час моніторингу були зафіксовані подібні випадки при висвітленні подій на Херсонщині та на Миколаївщині.

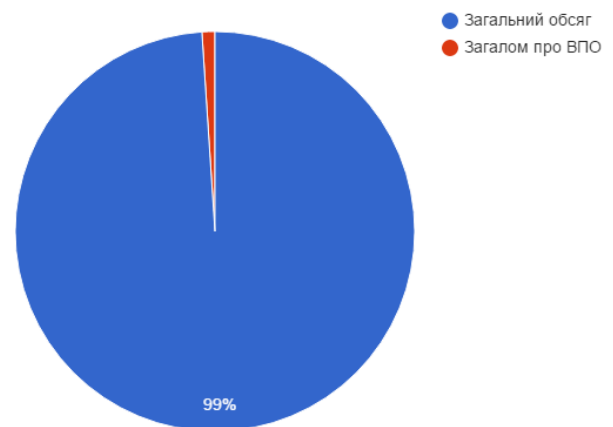
3. ЯКІСНИЙ АНАЛІЗ

Вибірка ЗМІ південних областей України, що стали об'єктами моніторингу, була представлена 35-ма найпопулярнішими та найрейтинговішими медіа цього регіону, розподіленими таким чином:

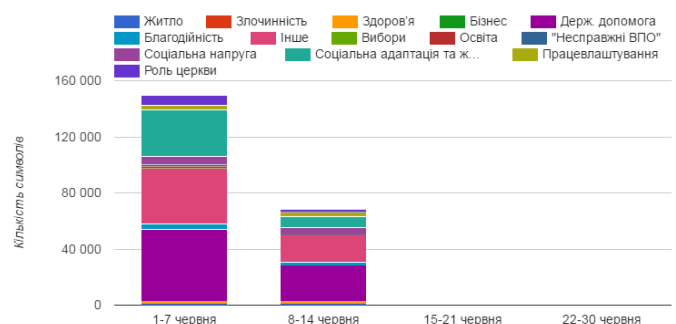
- ★ 10 місцевих телекомпаній: одна державна і одна або дві провідні приватні від кожної області;
- ★ 11 газет: принаймні одна державної форми власності та декілька великих приватних від кожної області;
- ★ 14 онлайн-ресурсів – веб-сайти новин, які мають найбільшу кількість відвідувань від кожної області. >>

Діаграма 1. Частка представлення тематики ВПО від загального обсягу новинного контенту всіх телевізійних каналів регіону, що були у фокусі третього періоду моніторингу (1-14 червня 2016 р.).

Діаграма 2. Частка представлення тематики ВПО від загального обсягу новинного контенту всіх газет регіону, що були у фокусі третього періоду моніторингу (1-14 червня 2016 р.).

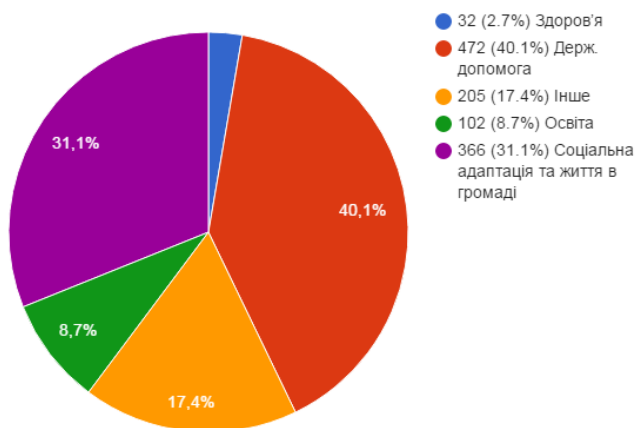
Діаграма 3. Частка висвітлення тематики ВПО в рамках загального обсягу медіа контенту преси і онлайн-ЗМІ за тематиками.

Результати моніторингу довели, що тема ВПО, як і раніше, не привертала особливої уваги медіа. Частка ефірного часу та тексту при висвітленні тематики ВПО варіювалася від 0,7 % на досліджуваних телеканалах (ці показники становили 1,4 та 0,9 відсотки при висвітленні тематики в жовтні 2015 року та лютому 2016 року відповідно) до 1% у друкованих ЗМІ (0,5 та 0,8 відсотки за попередні періоди відповідно).

3.1. ТЕЛЕБАЧЕННЯ

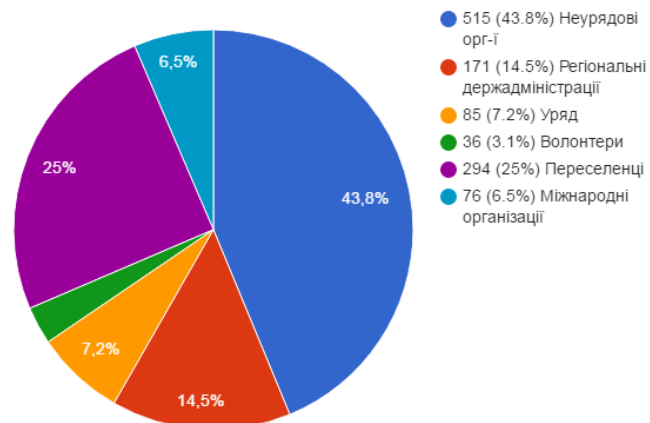
Телевізійні канали, що були у фокусі моніторингу, присвятили тематичі ВПО трохи більше 18-ти хвилин (1 675 секунд). Це становить лише 0,7% від загальних 43-х годин новинного контенту – найменша частка в порівнянні з попередніми моніторинговими періодами (показники становили 1,4 відсотки в жовтні 2015 року та 0,9 відсотки в лютому 2016 року відповідно), тобто менше за півтори хвилини щодня для всіх телеканалів разом (2 хвилини під час другої хвили), або ледь більше 8 секунд (під час 2-ї хвили 10 секунд) на один канал щоденно. Найактивніше були представлені такі теми, як державна допомога (40,1%), соціальна адаптація й життя в громаді (31,1%) та низка тем (таких, як дозвілля, виховання), які об'єднані під однією категорією «інші» (17,4%). Освіта (8,7%) та здоров'я (2,7%) були представлені значно пасивніше.

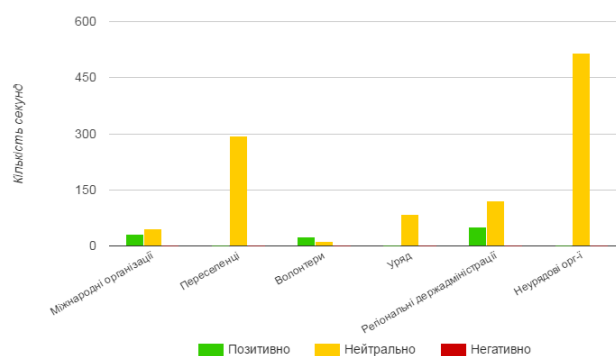
Діаграма 4. Частка представлення різних тем в рамках тематики ВПО на всіх телевізійних каналах регіону, що були у фокусі моніторингу.

3-поміж суб'єктів моніторингу найактивніше були представлені НУО (43,8%), самі ВПО (25%) та регіональні держадміністрації (14,5%). Уряд (7,2%), міжнародні організації (6,5%) та волонтери (3,1%) були представлені пасивніше.

Що стосується тональності, всі суб'єкти були представлені нейтрально й позитивно. Більшість таких суб'єктів, як НУО та самі ВПО були представлені повністю в нейтральній тональності, тимчасом як міжнародні організації, волонтери та регіональні держадміністрації були представлені як у позитивній, так і в нейтральній тональності.

Діаграма 5. Частка представлення різних суб'єктів у рамках тематики ВПО на всіх телевізійних каналах регіону, що були у фокусі моніторингу.

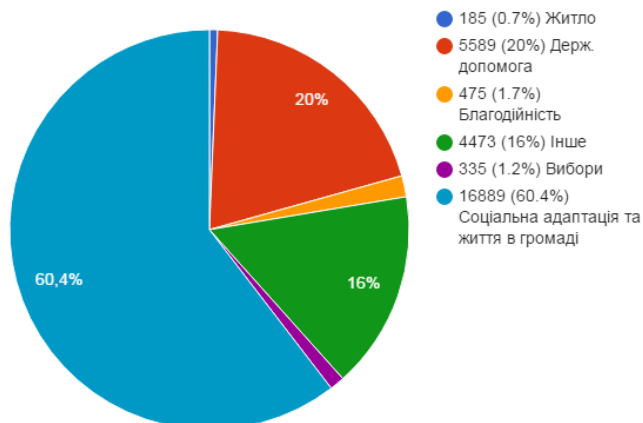

Діаграма 6. Розподіл ефірного часу серед суб'єктів моніторингу за тональністю в рамках загальної тематики ВПО на всіх телеканалах регіону, що були у фокусі моніторингу

3.2 ПРЕСА

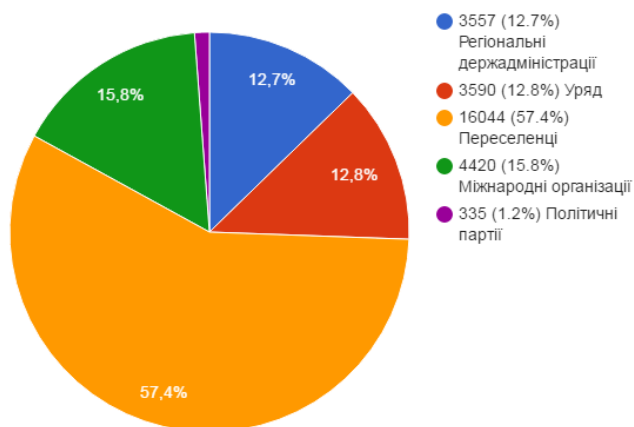
Загалом, місцеві газети, де проводилося дослідження, продемонстрували байдужість щодо тематики ВПО, аналогічно до поведінки телеканалів. Тим не менше, у порівнянні з телеканалами, у пресі відстежується інша тенденція протягом моніторингових періодів: частка ВПО в загальному контенті становила 0,5% в жовтні 2015 року та 0,8% у лютому 2016 року) - і 1% під час останньої фази в червні 2016 р.

Найактивніше були представлені такі теми, як соціальна адаптація і життя в громадах (60,4%), державна допомога (20%) та інші теми, які менше стосуються тематики ВПО, об'єднані під однією категорією «інші» (16%). Деякі категорії, що стосуються щоденного життя ВПО: житло, працевлаштування або благодійність, – були представлені мінімально (менше 3% усі разом). >>

Діаграма 7. Частка представлення різних тем в рамках тематики ВПО в усіх газетах регіону, що були у фокусі моніторингу.

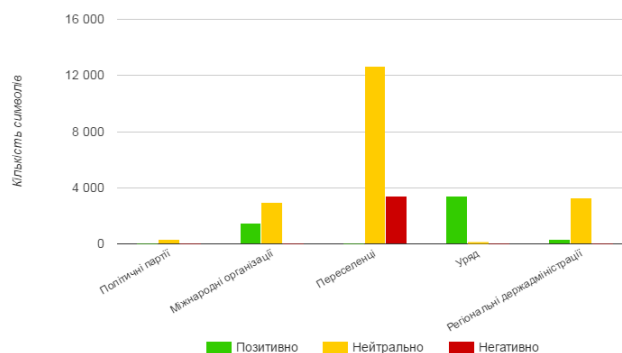
Щодо представлених суб'єктів, у друкованих виданнях домінували самі ВПО (57,4%). Менше висвітлення мали міжнародні організації (15,8%) та центральні й місцеві органи влади (12,8% і 12,7% відповідно). Невелика кількість згадок стосувалася політичних партій (1,2%).

Діаграма 8. Частка представлення різних суб'єктів у рамках тематики ВПО в усіх газетах регіону, що були у фокусі моніторингу.

Щодо тональності, найменш висвітлені суб'єкти дослідження, такі як політичні партії, міжнародні організації та регіональні держадміністрації були представлені як у позитивній, так і в нейтральній тональності. Водночас, найактивніше представлені: самі ВПО

зокрема, – були частково представлені в негативній тональності (21% загального обсягу інформації про ВПО як суб'єкт). Таке висвітлення було частково запропоновано херсонською газетою «Новий день»³, як і миколаївською газетою «Вечерний Николаев»⁴, де в своєму виступі спікер українського парламенту Андрій Парубій протиставляв переселенців радянського періоду частині населення України, що проживала в південно-східних частинах України⁵. У сучасному політичному контексті таке порівняння викликає негативні емоції щодо теперішніх вимушених переселенців.

Діаграма 9. Розподіл обсягу матеріалів серед суб'єктів моніторингу за тональністю, з якою ці суб'єкти були представлені в рамках загальної тематики ВПО в усіх газетах регіону, що були у фокусі моніторингу.

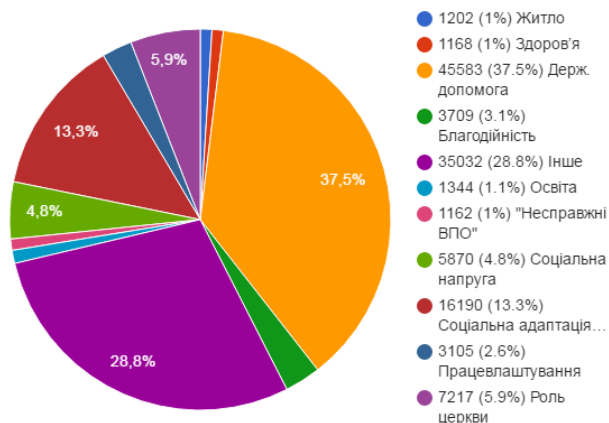
3.3 ОНЛАЙН-МЕДІА

Онлайн-медіа, які стали об'єктами моніторингу, приділили темі ВПО загалом 121 582 символи (ледь більше, ніж під час попередньої хвилі моніторингу, – тоді було 121 273 символи, але значно менше за висвітлення в жовтні 2015 року при обсязі 141602 символів). Це близько 67 стандартних сторінок формату А4.

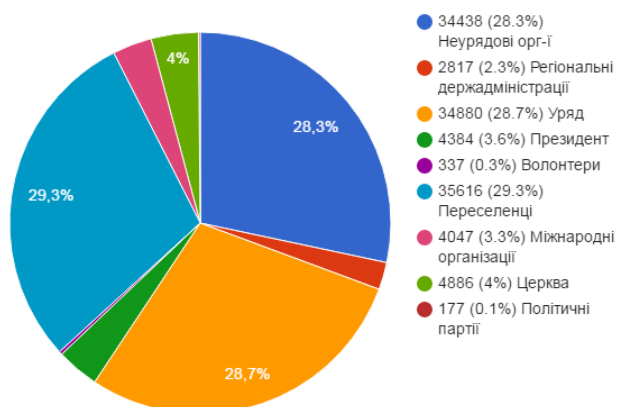
Серед висвітлюваних тем, найбільше уваги було присвячено державній допомозі (37,5%), а також низці інших тем, об'єднаних категорією «інші» (28,8%). Соціальна адаптація і життя в громаді отримали 13,3% інформаційного контенту, що був у фокусі моніторингу. Інші теми, зокрема роль церкви (5,9%), соціальна напруга (4,8%), благодійність (3,1%), працевлаштування (2,6%) були представлені мінімально. >>

³ Газета «Новий день» № 24 від 08.06.2016р., стаття «Парубій принизив Україну та її громадян перед Європою»

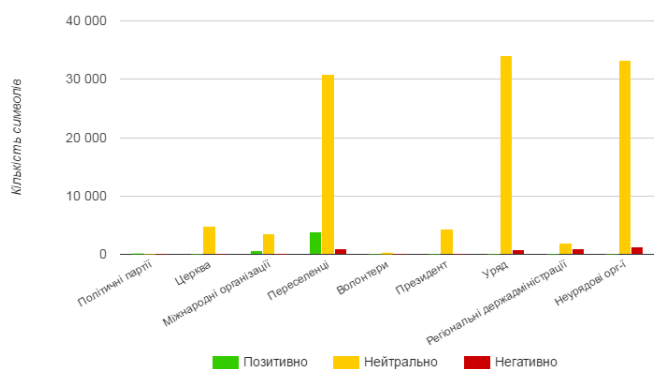
⁴ Газета «Вечерний Николаев» від 9 июня 2016 года, стаття «Спикер парламента назвал всех жителей юго-востока переселенцами»

Діаграма 10. Частка представлення різних тем в рамках тематики ВПО в усіх он-лайн медіа-ресурсах, що були у фокусі моніторингу.

Діаграма 11. Частка представлення різних суб'єктів у рамках тематики ВПО в усіх он-лайн ресурсах регіону, що були у фокусі моніторингу.

Діаграма 12. Розподіл обсягу матеріалів серед суб'єктів моніторингу за тональністю, з якою ці суб'єкти були представлені в рамках загальної тематики ВПО в усіх он-лайн виданнях регіону, що були у фокусі моніторингу.

В он-лайн медіа півдня трійка найактивніше представлених суб'єктів отримала найбільше та відносно порівняне покриття: самі ВПО (29,3%), уряд (28,7%) і НУО (28,3%). Інші суб'єкти, зокрема, церква (4%), Президент України (3,6%), міжнародні організації (3,3%) або регіональні держадміністрації (2,3%), були представлені значно менше.

У публікаціях онлайн-медіа домінувала нейтральна тональність. Деякі суб'єкти, зокрема, самі ВПО, уряд, регіональні держадміністрації, а також НУО, були також представлені і в негативній тональності.

4. ЯКІСНИЙ АНАЛІЗ

Якісний аналіз третьої хвилі медіа-моніторингу свідчить, що із кримських ЗМІ найактивнішими були насамперед ЗМІ-переселенці (медіа, які були змушені перенести свої офіси з окупованих територій). Експерти не помітили випадків, коли термінологія чи мова щодо ВПО в сюжетах були ангажованими. Контент, що був у фокусі моніторингу, був переважно збалансованим. Було помічено, що в низці публікацій, зокрема, у київському он-лайн-медіа «Крим.Реаліі» розповідалося про кримських активістів та спортсменів, що покинули півострів. Однак не надавалися уточнення, чи є вони переселенцями, тобто коли саме виїхали з півострова: до анексії Криму чи після.⁶

Запорізькі ЗМІ висвітлювали тематику ВПО доволі пасивно. Усі матеріали були виключно фактологічними та інформаційними, без аналітики й розслідувань. Журналісти місцевих медіа не намагалися створити платформу широкого громадського обговорення для вирішення проблем ВПО, не інформували про історії успіху або громадські проекти, які реалізують ВПО. Загалом, під час підготовки сюжетів щодо вимушено переміщених осіб, медіа не представили жодну політично або соціально важливу тему щодо ВПО.

При підготовці звітів публікацій журналісти не брали коментарі у ВПО. Медіа уникали сенсаційності та використовували різну термінологію: «переселенці», « мешканці з окупованих територій», але траплялись і винятки, де цю групу громадян називали некоректно – «біженці». Наприклад, у новині від 10 червня 2016-го року Інтернет-видання «IPNews» оприлюднило новину під заголовком: «В Запоріжжє беженці отравились грибами из посадки»⁷. Варто зазначити, що це видання часто використовує некоректну термінологію.

На Миколаївщині під час третьої хвилі моніторингу спостерігався брак матеріалів про ВПО. Не було розслідувань та аналітики. Журналісти не намагалися дослідити та висвітлити проблеми внутрішньо переміщених осіб. Розповідаючи про ВПО, ЗМІ використовували коректну мову та термінологію, щоб уникнути сенсаційності. Майже всі матеріали не були збалансованими, а їх подача – однобічною, оскільки журналісти використовували тільки офіційні джерела місцевих органів влади.>>

Водночас були і приклади цінних «людських історій» щодо ВПО від 1 червня на муніципальному телеканалі «МАРТ» («Муніципальне агентство радіо та телебачення»). Телеканал транслював сюжет про ВПО в контексті відзначення «Міжнародного дня захисту дітей»: у двох дитячих садках мікрорайону Соляні було додатково відкрито чотири групи на 100 дітей. Сюжет почався із розповіді про жінку-переселенку, чия дитина відвідує цій садок.

Одеські ЗМІ висвітлювали тему ВПО дуже мало. Телеканали не представили жодних «людських історій», аналітики, розслідувань. Загалом було підготовлено лише 3 публікації щодо ВПО за моніторинговий період—сайт [Dumskaya.net](http://dumskaya.net) сноска 8 від 3.06.2016 інформував про те, що до Міжнародного дня захисту дітей місцеві представники президентської партії «Солідарність» Блоку Петра Порошенка зібрали для дітей канцелярські товари; а газета «Одеські вісті» сноска 9 також опублікувала дві короткі замітки. У першій від 04.06.2016 сноска 10 йшлося про надання гуманітарної допомоги ВПО. Однак використовувався некоректний термін «біженці». У другій від 14.06.2016 йшлося про круглий стіл щодо діяльності міграційної служби та скасування повноважень цієї служби виконувати соціальні виплати на користь ВПО.

Медіа у Херсонській області також висвітлювали тему ВПО дуже поспішно. Не було ні аналітичних, ані розслідувальних матеріалів. Водночас моніторинговою командою було зафіксовано публікацію, що представляла ВПО у загалом негативній тональності і використовувала елементи мови ненависті. Так, у газеті «Новий день» від 08.06.2016р. була опублікована стаття «Парубій принизив Україну та її громадян перед Європою». Манера подачі тексту створює суперечливе сприйняття тематики ВПО: стаття стосується тих переселенців, які в часи комуністичних репресій тоталітарною владою були переселені на землі знищених українців. Тепер нащадків тих переселенців, таким чином, протиставляються решті України. Крім того, формується хибна асоціація між громадянами Радянського Союзу (переселенцями тих часів) та нинішніми ВПО, що створює для останніх негативний контекст.

З огляду на відстежені тенденції, включаючи порушення професійних та етичних стандартів, зокрема, використання некоректної термінології, односторонньої подачі інформації часто базується лише на владних джерелах, як і окремі приклади мови ненависті, експерти моніторингу висловлюють для регіональних ЗМІ південного регіону такі термінові рекомендації щодо покращення висвітлення тематики ВПО:

- ★ Збільшити кількість матеріалів про ВПО, особливо аналітичних і розслідувальних.
- ★ Публікувати більше «людських історій» щодо ВПО.
- ★ Провести редакційні летючки та міні-тренінги щодо коректної термінології, відповідних зворотів та уникнення зневажливих коментарів і мови ненависті.
- ★ Проаналізувати звіти, де використовується мова ненависті та представити їх як неприпустимі приклади.

Виконання цих рекомендацій сприятиме підвищенню професійного представлення медіа-контенту, включаючи виконання деяких фундаментальних журналістських стандартів, зокрема, щодо неупередженості та балансу. Таким чином, за умови підвищення якості загального та глибокого висвітлення подій у регіональних ЗМІ допоможе послабити потенційні джерела соціальної напруги між внутрішньо переміщеними особами (ВПО) та громадами, які їх приймають. ●

⁵ Пан Парубій охарактеризував радянський період, коли чимало росіян переїхали на південний схід України. Він зазначив, що населення південного сходу України не може виступити проти перейменування їхніх міст, містечок та вулиць (перейменування здійснюється, відповідно до Закону про декомунізацію), оскільки вони є мешканцями, а не громадянами. Також було зазначено, що багато людей гине сьогодні на Донбасі від нащадків тодішніх ВПО.

⁶ «Крым.Реалии» від 10 червня 2016:

«Крымская гимнастка представит Украину на турнире в Израиле»: <http://ru.krymr.com/content/news/27790799.html>

«Крымчане «подпортили» прием у российского посла акцией «Кровавое гостеприимство»»: <http://ru.krymr.com/a/news/27791089.html>

«Крым.Реалии» від 15 червня 2016, «Украинский боксер из Крыма Усик встретится с Гловацки 17 сентября в Польше»: <http://ru.krymr.com/a/news/27799307.html>

⁷ IPNews від 10 червня, «В Запорожье беженцы отравились грибами из посадки»: <http://www.ipnews.in.ua/index.php/2016/06/10/v-zaporozhe-bezhentsyi-otravilis-gribami-iz-posadki>

⁸ Dumskaya.net, від 3 червня 2016, «Ко дню защиты детей одесский БПП передал канцтовары для маленьких переселенцев (политика)»: <http://dumskaya.net/news/ko-dnyu-zashchity-detey-odesskiy-bpp-peredal-mal-059008>

⁹ «Одеські вісті» від 14 червня 2016, «Эра скитаний проходит»: <http://izvestiya.odessa.ua/uk/2016/06/14/era-skitanii-prohodit>

¹⁰ «Одеські вісті» від 4 червня 2016, «Обговорено спільний проект»: <http://izvestiya.odessa.ua/uk/2016/06/03/vid-dunayu-do-bugu-vid-bugu-vid-dunayu>